

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มุ่งศึกษา การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งหมด ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยมีตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ, อายุ, วุฒิการศึกษา, อาชีพ, รายได้ต่อเดือน และจำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะต่าง ๆ คือ เพื่อศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี, เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล, เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี การวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ได้แก่ วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นลักษณะการเก็บข้อมูลสัมภาษณ์ (Indepth Interview) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการทดสอบสมมติฐานค่าที (T-test) และค่าเอฟ (F-test) โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way analysis of Variance) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป และเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยกำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ผลการวิจัยสามารถนำมาสรุปอภิปราย และมีข้อเสนอแนะ ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้ผลการวิจัยดังนี้

๕.๑.๑ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน ๒๒๘ คน, อายุ ๒๐-๔๐ ปี จำนวน ๒๕๔ คน, วุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๒๐๗ คน, อาชีพเกษตรกร/รับจ้าง จำนวน ๑๖๙ คน, รายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๐ - ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๔๒ คน, จำนวนครั้งที่มาท่องเที่ยววัด มากกว่า ๑๐ ครั้ง จำนวน ๑๔๗ คน

๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมนั้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ($\bar{X} = ๔.๒๒$)

และรองลงมา คือ ด้านการพัฒนากิจการกรมภายในวัด ($\bar{X} = ๔.๐๘$) และน้อยที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = ๓.๘๘$)

๑ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาศาสนสถานนั้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ศาสนสถานของวัด มีความเรียบร้อย สวยงาม มีคุณค่า น่าชื่นชม ($\bar{X} = ๔.๔๕$) รองลงมา คือ ศาสนสถานของวัด มีความมั่นคง แข็งแรงและเหมาะสมประโยชน์ใช้สอย ($\bar{X} = ๔.๒๗$) และน้อยที่สุด คือ ศาสนสถานลานวัดโดยรวมสะอาด ปราศจากขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล ($\bar{X} = ๔.๐๑$)

๒. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัดนั้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ วัดมีการส่งเสริมการศึกษาพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัดให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ($\bar{X} = ๔.๔๔$) และรองลงมา คือ มีพระภิกษุ สามเณร มีกิริยามารยาทที่เรียบร้อยปฏิบัติได้เหมาะสม ($\bar{X} = ๔.๐๘$) และน้อยที่สุด คือ บุคลากรในวัดแต่งกายสะอาด มีมารยาทดี มีน้ำใจไมตรีในการต้อนรับผู้ที่มาวัด ($\bar{X} = ๓.๗๓$)

๓. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนากิจการกรมภายในวัด นั้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ วัดมีการจัดดอกไม้ ธูป เทียน มีความสด สะอาด และมีบริการอย่างเพียงพอ สะดวกในการเปลี่ยนบูชา ($\bar{X} = ๔.๕๘$) และรองลงมา คือ มีการจัดสถานที่รับศรัทธา เช่น ที่ถวายสังฆทาน เต็มน้ำมนต์เกียง ตักบาตรพระประจำวัน ฯลฯ ได้ดี และเหมาะสม ($\bar{X} = ๔.๓๘$) และน้อยที่สุด คือ มีกิจกรรมอื่นๆ เช่น ให้อาหารปลา ล่องเรือ ชมสวนผลไม้ คู่วิถีชีวิตชุมชน ฯลฯ ($\bar{X} = ๓.๗๑$)

๔. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม นั้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๘$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ที่จอดรถ มีบริเวณที่จอดรถที่เพียงพอ สะดวกและมีความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน ($\bar{X} = ๔.๒๖$) และรองลงมา คือ ในบริเวณมีการปลูกดอกไม้ประดับ เพื่อความสงบ ร่มรื่น และสวยงาม ($\bar{X} = ๔.๐๒$) และน้อยที่สุด คือ มีการจัดระเบียบร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหาร เป็นระเบียบเรียบร้อย ขายสินค้าในราคาที่เป็นธรรม และถูกสุจริต ($\bar{X} = ๓.๖๓$)

๕.๑.๓ การทดสอบเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งจำแนกโดยสถานภาพส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

๑. เพศ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็น

เกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ไม่แตกต่างกัน

๒. อายุ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. วุฒิการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ไม่แตกต่างกัน

๔. อาชีพ พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕. รายได้ต่อเดือน พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๖. จำนวนครั้งในการมาท่องเที่ยววัด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้ตอบแบบสอบถามนั้นมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๕.๑.๔ ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

ปัญหา อุปสรรคต่อ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี มากที่สุด คือ การจัดสถานที่รับศรัทธา มีพื้นที่ในการจัดสถานที่อยู่บางส่วน มีความถี่จำนวน ๓๕ คน รองลงมา คือ ศาสนสถาน ลานวัด มีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับทางพระพุทธศาสนาและแหล่งท่องเที่ยวภายในวัดอยู่พอใช้ มีความถี่จำนวน ๓๑ คน และน้อยที่สุด เจ้าหน้าที่ของทางวัดให้ข้อมูลและความรู้อยู่พอใช้ มีความถี่จำนวน ๑ คน

ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี มากที่สุด คือ ทางวัดควรมีการเพิ่มและขยายในการจัดสถานที่รับศรัทธา ให้มีเพิ่มขึ้นอย่างพองาม มีความถี่จำนวน ๓๑ คน รองลงมา คือ ทางร้านค้า และร้านขายสินค้าของทางวัดควรจัดหาสินค้าเพิ่ม หรือบริการให้เป็นอย่างดี เพื่อโปรโมทและหานักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น มีความถี่จำนวน ๒๔ คน และน้อยที่สุด ภายในศาสนสถาน ควรมีการตรวจสอบและปรับปรุงตามสถานการณ์ มีความถี่จำนวน ๒ คน

สรุปผลการสัมภาษณ์ เกี่ยวกับ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

ในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น จะต้องทำให้สถานที่ร่มรื่นกับผู้คน เหมาะแก่การท่องเที่ยว จะต้องมีความสวยงามในการพัฒนานั้นดินนั้น วัดจะต้องสะอาด มีการจัดสถานที่ให้ร่มรื่น เยียบสงบ เหมาะแก่การปฏิบัติธรรม มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และมีการปรับสภาพพื้นที่โดยรอบพระวิหารและรอบๆ วัดให้น่าอยู่และน่าท่องเที่ยวอยู่เสมอ มีการดำเนินงานไปตามแผนการของวัด พัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวให้สงบ ร่มเย็น จัดเป็นจุดสนใจให้นักท่องเที่ยวเป็นที่น่าสนใจ มีการดำเนินการจัดทำความสะอาดเกี่ยวกับอาคารสถานที่ เพื่อความสะอาด

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาระดับการพัฒนาของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้มีข้อสรุปที่มีความสำคัญสมควรเอามาอภิปรายผล ดังนี้

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยภาพรวมนั้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๓$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ($\bar{X} = ๔.๒๒$) และรองลงมา คือ ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ($\bar{X} = ๔.๐๘$) และน้อยที่สุด คือ ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = ๓.๘๘$)

๑ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๒$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า มีศาสนสถานของวัด มีความเรียบร้อย สวยงาม มีคุณค่า น่าชื่นชม ($\bar{X} = ๔.๔๕$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สกุณา ปิ่นงาม** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น ผลการวิจัยพบว่า ทักษะคตินักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่มีต่อวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร โดยที่ความรู้สึกโดยรวมนั้น อยู่ในระดับพึงพอใจมาก ซึ่งถือว่าเป็นผลดี ที่สถานที่ท่องเที่ยวภายในประเทศยังสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก ทั้งยังสามารถสร้างแนวทางเพื่อการพัฒนาสู่ความพอใจสูงสุดของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น สำหรับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่มีต่อวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนมากไม่เคยมาเที่ยววัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารมาก่อน โดย

ที่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นส่วนใหญ่นั้น รู้จักวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร จากสื่อต่างๆ อาทิเช่น โทรศัพท์ หนังสือนิตยสาร อินเทอร์เน็ต ซึ่งสามารถใช้เป็นหนทางหนึ่งในการประชาสัมพันธ์ให้คนไทยเดินทางมาวัดอรุณฯเพิ่มมากขึ้น โดยวัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ที่นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นเลือกมาท่องเที่ยววัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เพราะความสวยงามของสถานที่ ซึ่งความรู้สึกเมื่อนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารแล้วนั้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความประทับใจสำหรับในส่วนของความสำคัญของปัญหาภายในวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นยังคงให้ความสำคัญกับปัญหาในทุกๆ ด้าน อยู่ในระดับมาก ซึ่งนับว่านักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับทุกปัญหาในการเดินทางมาเยี่ยมชมวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร จึงสามารถนำความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่มีต่อวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร มาสร้างเป็นแนวทางการพัฒนาวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหารให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น โดยการที่ผู้ที่ส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร ภาครัฐ ประชาชนในพื้นที่ ควรช่วยกันสอดส่องดูแล รักษาและอนุรักษ์ในสถานที่ ทั้งยังควรออกกฎระเบียบข้อบังคับที่เป็นรูปธรรม ที่สามารถปฏิบัติและควบคุมได้จริง ทั้งในส่วนของการมาท่องเที่ยวหรือประกอบกิจต่างๆ ภายในวัด สำหรับปฏิบัติในการมาท่องเที่ยวหรือจะเป็นการประกอบธุรกรรมต่างๆ ภายในวัด ซึ่งจะเป็นแนวทางที่ทุกคนจะใช้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้คงไว้ซึ่งความเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงาม สามารถดึงดูดผู้มาเยือนได้ตลอดไป^๑

๒. ด้านการพัฒนาศาสนบุคคลหรือบุคลากรในวัด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๕$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทางวัดมีการส่งเสริมการศึกษาพระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัดให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมที่ดี ($\bar{X} = ๔.๔๔$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ทุกวัดได้ร่วมกันพัฒนาวัดทั้ง ๖ ด้าน คือ การพัฒนาวัดด้านการปกครอง ได้มีการวางมาตรการและออกกฎระเบียบของวัดเป็นไปตามแบบแผนแห่งพระธรรมวินัยและกฎระเบียบของคณะสงฆ์ ให้พระภิกษุและสามเณรได้ยึดถือและประพฤติปฏิบัติตาม และให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมพัฒนาวัดในรูปของคณะกรรมการวัด การพัฒนาวัดด้านการศาสนศึกษา ได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนพระภิกษุและสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนในระบบการศึกษาต่างๆ ของคณะสงฆ์และการศึกษาตามอัธยาศัย ทางด้านพระสงฆ์วัดเชตุพนได้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม แผนกบาลีและแผนกสามัญศึกษาให้แก่พระภิกษุและสามเณรด้วย การพัฒนาวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้ให้ความอุปถัมภ์และสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน และทุนอาหารกลางวัน วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนแก่สถานศึกษา ได้บรรยายอบรมและเป็นครูพระช่วยสอนตามสถานศึกษาต่างๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดกุฎีคำ วัดเกตการาม และวัดท่าสะอาดได้เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัดเพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของเด็กเยาวชนในชุมชน และวัดเชตุพนได้ให้บริการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยแก่ประชาชน การพัฒนาวัดด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้ดำเนินการเผยแผ่ศาสนาธรรมด้วยการเทศน์ การอบรมบรรยายให้แก่ประชาชนตามโอกาสและ

^๑สุกัญญา ปิ่นงาม, “แนวทางการพัฒนาวัดอรุณราชวรารามราชวรมหาวิหาร เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่น”, สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๓).

สถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด และได้ร่วมกับประชาชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นเป็นประจำ ทางด้านพระสงฆ์วัดสันป่าข่อย ได้จัดกิจกรรม ปาฐกถาธรรมให้แก่ประชาชนทุกวันอาทิตย์ในช่วงเช้าพรรษา การพัฒนาวัดด้านการสาธารณูปการ ได้มีการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ได้พัฒนาปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ ภายในบริเวณวัดและอาคารสถานที่ของวัด และให้ประชาชนได้เข้ามาใช้อาคารสถานที่ของวัดทำ กิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดเกตการามได้ร่วมกับประชาชนจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นในวัด เพื่อ เป็นการอนุรักษ์โบราณวัตถุต่างๆ และเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน พระสงฆ์วัดท่าสะต๋อยวัดเมืองกาย และวัดสันป่าข่อยได้ส่งเสริมและ สนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ในด้านศิลปะการแสดงพื้นเมืองและดนตรี พื้นเมือง และการพัฒนาวัดด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ของวัด ได้จัดตั้ง มูลนิธิเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวัด การศึกษาของเยาวชนและการจัดการศึกษาของ สถานศึกษา รวมถึงการดำเนินงานของหน่วยงานและองค์กรการกุศลต่างๆ และได้ให้ความช่วยเหลือ ด้านทุนทรัพย์ เครื่องอุปโภคบริโภคแก่ประชาชนที่ยากไร้ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดารและ ที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ การพัฒนาวัดของพระสงฆ์ทั้ง ๖ ด้านนี้ มีจุดมุ่งหมายหลัก คือ เพื่อให้เกิด ประโยชน์และความสุขแก่ประชาชน ประชาชนได้ตระหนักและเห็นบทบาทความสำคัญของวัดและ พระสงฆ์ เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและได้ให้ความช่วยเหลืออุปัถุม์ทำนุบำรุงกิจการงานด้านต่างๆ ของวัด ประชาชนได้เข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ ที่วัดอย่างสม่ำเสมอและเพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้น ทำให้วัด เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและทำให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนตลอดไป^๒

๓. ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$) แสดงให้เห็นว่า วัดมี การจัดดอกไม้ ธูป เทียน มีความสด สะอาด และมีบริการอย่างเพียงพอ สะดวกในการเปลี่ยนบูชา ($\bar{X} = ๔.๕๘$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กรณีย์ ถนอมกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการ ท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร ในการวิจัยนี้ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางพระพุทธศาสนา และรวมถึงการมาท่องเที่ยวใน งานประเพณีหรือกิจกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การเวียนเทียน การแห่เทียนพรรษา เป็นต้น ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ ๕๑ – ๖๐ ปี สมรส รายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ – ๑๐,๐๐๐ บาท และมีจุดประสงค์การเดินทางคือการท่องเที่ยว มี รูปแบบการดำรงชีวิตส่วนใหญ่ งานอดิเรกคือการท่องเที่ยว กิจกรรมทำบุญตามวัด ใช้บ้านเป็น สถานที่พักผ่อน ชอบอาหารไทย ศึกษาธรรมะด้วยการอ่านหนังสือธรรมะ คิดว่าตนเองเป็นคน รักสงบ เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อทำให้จิตใจสงบ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการทำบุญ บริจาคทาน เพื่อช่วยเหลือสังคม ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของจังหวัดสกลนครเหมาะสำหรับ การปฏิบัติธรรม เดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว ระยะเวลาท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนคร ๑-๒ วัน พัก แรมที่บ้านญาติ เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดสกลนคร ๑ ครั้ง เดินทางมาจังหวัดสกลนคร นครพนม หนองคาย มุกดาหาร เลือกวัดพระธาตุเชิงชุมวรวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด และกราบ

^๒พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒).

สักการะพระพุทธรูปเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธมากที่สุด เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา จุดประสงค์การเดินทางมาท่องเที่ยวที่แตกต่างกันมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดสกลนครที่ต่างกัน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารกิจกรรม ความสนใจ และความคิดของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนครมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสกลนคร ได้แก่ รูปแบบการเดินทาง สถานที่พักแรม จังหวัดที่เดินทาง การเลือกแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ และรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดสกลนคร ^๓

๔. ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม นั้นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๘$) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ที่จอดรถ มีบริเวณที่จอดรถที่เพียงพอ สะดวกและมีความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน ($\bar{X} = ๔.๒๖$) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วันพร จันทรักษา** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ๑.นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยววัดในเขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน ๑๐ วัด ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๓๐ มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ ส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๘๐ มีถิ่นที่อยู่อาศัยในภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๓๐ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่มีรายได้ คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓๐ และมีจุดมุ่งหมายในการมาจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อชมสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนา คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๓๐ ๒. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีเพศแตกต่างกันจะมีปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓.อาชีพและรายได้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของนักท่องเที่ยวชาวไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จำนวน ๗ รายการ ได้แก่ พาหนะที่ใช้ในการเดินทางท่องเที่ยว รูปแบบการเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะของกลุ่มนักท่องเที่ยว จุดมุ่งหมายของการมาเยือน ช่วงเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา จำนวนวันที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา และระยะทางที่เหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา ๔. ปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาด้านสิ่งแวดล้อม สะดวก ประกอบด้วย ภายในวัดมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีวิทยากรบรรยายข้อมูลและดำเนินกิจกรรมร่วมกับนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันมากที่สุดที่ระดับร้อยละ ๗๐.๙๐ และปัจจัยในการท่องเที่ยวเชิงศาสนาด้านสถานที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาและด้านสิ่งแวดล้อม สะดวก ประกอบด้วย สภาพของโบสถ์วิหารภายในวัดจะต้องมีการบูรณะขึ้นมาใหม่ให้มีความงดงาม และภายในวัดมีการจัดที่นั่งพัก ไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวตามจุดต่างๆ มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันน้อยที่สุดที่ระดับร้อยละ ๐.๔๕ ^๔

จากการสรุปผลการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ได้พบข้อเสนอแนะว่า ทางวัดควรมีการเพิ่ม และขยายในการจัดสถานที่รับศรัทธา

^๓กรณีย์ ถนอมกุล, “พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดสกลนคร”, รายงานการศึกษาอิสระปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘).

^๔วันพร จันทรักษา, “ปัจจัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา เขตเทศบาลนครนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒).

ให้มีเพิ่มขึ้นอย่างพองาม, ทางร้านค้า และร้านขายสินค้าของทางวัดควรจัดหาสินค้าเพิ่ม หรือบริการให้เป็นอย่างดี เพื่อโปรโมทและหานักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น, ภายในศาสนสถาน ควรมีการตรวจสอบและปรับปรุงตามสถานการณ์

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี” โดยมีผลจากการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ทางวัดป่าเลไลยก์ควรมีการนำเสนอโครงการในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการแสดงความคิดในหลายๆ แง่มุม

๒) ทางวัดป่าเลไลยก์ควรวางแผนในการเตรียมนโยบายในการจัดการวางแผนต่างๆ เพื่อรองรับผู้ที่เข้ามาวัดและพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

๓) ทางวัดป่าเลไลยก์ควรมีแนวคิดในการจัดกิจกรรมในการอบรมเกี่ยวกับหลักธรรม เพื่อเสริมสร้างให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวได้รับสิ่งที่ดีๆ กลับไป

๔) ทางวัดป่าเลไลยก์จะต้องมีการส่งเสริมการศึกษาให้กับพระภิกษุ สามเณร ให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อพัฒนาวัดและบริหารต่อไป

๕) ทางวัดป่าเลไลยก์จะต้องมีวิธีในการดำเนินการจัดที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้ที่มาวัด เพื่อให้มาผ่อนคลาย

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) ผู้บริหารวัดควรมีการปรับปรุงศาสนสถานบางจุดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาภายในวัด

๒) ผู้บริหารวัดควรมีการจัดเตรียมจุดบริการต่างๆ เพื่อให้บริการกับนักท่องเที่ยว สำหรับผู้มาเยี่ยมชม

๓) ผู้บริหารวัดควรมีเจ้าหน้าที่วัดเพื่อนำไปอธิบายเรื่องต่างๆ ภายในวัดให้ชัดเจน

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยในครั้งต่อไปนี้ ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการวิจัยในประเด็นต่อไปนี้

๑) ควรศึกษาในลักษณะกลุ่มตัวแปรตามเดียวกัน โดยขยายขอบข่ายของพื้นที่ในการทำวิจัยให้กว้างออกไปอีกหลายในจังหวัด เพื่อให้ได้หลายมุมมองที่หลากหลายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

๒) ควรมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลายๆ ฝ่าย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึก หลากหลายมุมมอง

๓) ควรมีการขยายขอบข่ายกลุ่มตัวแปรที่ศึกษา โดยเพิ่มปัจจัยที่เกี่ยวข้องหรือปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น